

Det bruna kuvertet från Plikt- och provningsverket landar i en helt vanlig brevlåda, hos en artonåring som kanske aldrig funderat på krig som något annat än nyhetsbilder. Kallelsen är en påminnelse om att Sverige sedan 2017 återinfört värnplikten, och att staten nu vill mönstra i en takt som för bara tio år sedan hade tett sig orimlig. Men mellan det bruna kuvertet och en fungerande krigsorganisation ligger en lång, skör kedja av utbildningsplatser, befäl, materiel och tid — en kedja som hela den här essäserien redan visat är minst lika sårbar som elnätet eller livsmedelskedjan.

Kärnparadoxen i det militära försvaret idag är att ambitionerna växer snabbare än förmågan att bära dem. Plikt- och provningsverket ska mönstra närmare 10 000 personer under 2026. Utbildningen börjar 2027/28. Ursprungligen skulle den nivån nås först 2030, så nu ligger man flera år före plan. Socialdemokraterna vill gå längre: 12 000 värnpliktiga om året till 2030, kanske 20 000 på sikt. I Försvarsberedningen finns dock de som påminner om något ganska självklart — att kalla in fler soldater hjälper inte mycket om det saknas instruktörer att lära ut, kaserner att bo i, uniformer att bära och vapen att öva med. Att sätta ett rekryteringsmål är enkelt. Att bygga upp utbildningskapaciteten i samma takt är en helt annan sak — och det är precis den sortens gap som präglat civila sektorer i tidigare essäer, från skyddsrum till kompetensförsörjning.

Samma mönster syns i pengarna. Det svenska försvarsanslaget beräknas 2026 motsvara 2,8 procent av BNP enligt Natos redovisningsprinciper, för att 2028 nå 3,1 procent och enligt regeringens ambition 3,5 procent redan 2030 — fem år före Natos egen deadline. Men de sista stegen till 3,5-procentsmålet är ännu inte finansierade, och Nato-ländernas nya mål om 5 procent till 2035 (varav 1,5 procentenheter avser bredare säkerhetsinvesteringar som civilt försvar och cybersäkerhet) visar hur långt bort ribban redan flyttat sig innan Sverige ens nått den gamla. Anslagshöjningar i budgetpropositioner är lätta att besluta om på pappret. Att omsätta dem i faktisk stridsduglig materiel tar år, ibland decennier.

Ammunitionsfrågan är kanske den mest konkreta illustrationen av glappet mellan ambition och förmåga. Sedan Rysslands fullskaliga invasion av Ukraina är artilleriammunition en bristvara i hela Europa, och trotyl — en helt avgörande insatsvara — är i praktiken slut på den europeiska marknaden. FMV har tecknat avtal med Rheinmetall Denel Munition om artillerigranater till artillerisystemet Archer för över fyra miljarder kronor, och försvarsministern har talat om att tredubbla den svenska granatproduktionen inom några år genom investeringar hos bland andra Nammo Sweden. Men en fabrik som ska tredubbla sin kapacitet gör det inte över en natt, och nya svenska satsningar på egen trotylproduktion, som SWEBAL:s projekt, befinner sig fortfarande i uppbyggnadsskedet. Det här är samma sårbarhet som skildrades i essän om kritiska råvaror och industriella

insatsvaror: en enda flaskhals, långt bak i en global leveranskedja, som avgör om den storslagna planen någonsin blir verklighet.

Och här möts det militära försvaret med hela den här seriens huvudtema. En krigsorganisation på pappret är bara så stark som den civila grund den vilar på. Mobilisering kräver framkomliga vägar och fungerande järnväg — den transportapparat som essän om transporter och logistik redan visat är hårt ansträngd. Den kräver sjukvårdsplatser och läkemedel i en sektor som redan idag brottas med bemanningskriser. Den kräver att civilområdena och länsstyrelserna — de sex kartor som beskrevs i essän om kommunal och statlig krisledning — faktiskt kan samverka med Försvarsmakten i skarpt läge, trots att övningsgraden enligt Riksrevisionens granskning ligger långt efter de strategiska ambitionerna. Och den kräver arbetskraft: soldater, ingenjörer och industriarbetare konkurrerar om samma krympande arbetsmarknad som beskrevs i essän om kompetensförsörjning.

Det är också här Natomedlemskapets logik om tröskeleffekt och förstärkning blir svår att förlika sig med en skör hemmaplan. Tanken är att Sverige inte längre behöver kunna försvara varje kvadratmeter på egen hand, eftersom alliansen ska hinna fram innan det är för sent. Men “hinna fram” förutsätter hamnar som fungerar, vägar som bär tunga fordonståg och en befolkning och förvaltning som kan hålla ut under den tid det tar. Om den civila väven brister innan förstärkningen anländer, spelar det mindre roll hur imponerande värnpliktsmålen eller anslagskurvorna ser ut på ett diagram.

Det militära försvaret kan därför inte längre beskrivas, eller byggas, som en isolerad stapel i statsbudgeten. Det är en funktion av allt annat den här serien undersökt: el, transporter, sjukvård, kompetens, industriell produktionsförmåga. Den verkliga frågan inför 2030 är inte om Sverige kan nå sina mönstrings- och anslagsmål på pappret, utan om den civila grund som ska bära upp dem hinner byggas i samma takt. Annars riskerar totalförsvaret att bli som civilområdeskartorna i förra essän: en storslagen ritning över en förmåga som ännu inte finns i verkligheten.

Källor

- Försvarsmakten — forsvarsmakten.se
- Riksrevisionen — riksrevisionen.se (granskning av totalförsvarets samverkan)